

πολλὰ ἀνωτέρους τῶν πρὸς ἄρκτον βιομηχάνων, τι-
τλοφορούμενοι Chivalrous, δηλαδή ἀπόγονοι εὐγε-
νῶν καὶ ἱπποτῶν, καὶ ἀποδεικνύοντες ὅτι ὠραῖον
τὸ κυβερνᾶν, ἔστω καὶ μαύρους.

Εὐκόλον νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ἡ Κ. Κόρα Βουττερ-
φλάϋ, τὴν ὁποίαν εἶχε τοσοῦτον καταγοητεύσει ἡ
ἐλπίς νὰ ὑπανδρευθῇ πλούσιον Γάλλον καὶ νὰ ἐπι-
δείξῃ τὰς χάριτάς της εἰς τῶν Παρισίων τὰς συνα-
ναστραφάς, συνεταράχθη κατὰ κράτος μαθοῦσα ὅτι
ἐφθασεν ἓνας λόρδος, ἀνεψιός, ὡς ἐλέγετο, τοῦ τε-
λευταίου γενικοῦ διοικητοῦ τῶν Ἰνδιῶν, μέλλων
νὰ ἀναβῇ εἰς τὰ ὑψηλότερα ἀξιώματα. Ἐλέγετο ὅτι
ἡ παρουσία του ἦτον ἀπέραντος, καὶ μεγαλητέρα
ἡ ἰσχὺς του παρὰ τῇ αὐτῇ τῆς Ἀγγλίας. Χάρις δὲ
εἰς τὴν φήμην τὴν ὁποίαν ἐπιτηδαίως διέσπειρεν ὁ
Ῥοκεξβὺν αὐτός, ὁ λόρδος ἦτον αὐτοπροσώπως ὁ
γενικὸς διοικητὴς τῶν κατὰ τὴν ἀρκτῶν Ἀμερικὴν
Ἀγγλικῶν χωρῶν. Ἦτο δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ πρόην
διοικητὴς εἶχε στείλει πρὸ μικροῦ εἰς Λονδίνον τὴν
παραίτησίν του, καὶ ὅτι ὁ διάδοχός του ἐμελλε νὰ
διαπραγματευθῇ εἰς Οὐασινγκτῶνα συνθήκην μετὰ
τοῦ προέδρου τῶν Ὁμοσπόνδων Πολιτειῶν. Οἱ μω-
ρόπιστοι εἶναι πολυάριθμοι εἰς τὰς μεγάλας πόλεις.
Οἱ κάτοικοι τοῦ Νεοεβοράκου, ἂν καὶ ἐκδοτοὶ εἰς τὰς
ὑποθέσεις των, εὐρίσκουν ὅμως καιρὸν νὰ ἐπινοῶσι
καὶ διασπείρωσι τὰ παραδοξώτατα τῶν νέων. Εὐ-
κόλον νὰ φαντασθῶμεν πόσῃ ἐντύπωσιν ἐπροξένη-
σαν αἱ τοιαῦται φῆμαι εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Κόρας.
Τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐσκέπτετο πῶς νὰ κατα-
κτήσῃ ἓνα γενικὸν διοικητὴν τοῦ Καναδά, ἔλαβε
δύο ἐπιστολάς ἀπὸ τὸν πατέρα της καὶ τὸν Βουσσύν.
Καὶ ὁ μὲν Βουττερφλάϋ ἐκοινοποιεῖ εἰς αὐτὴν
τὰς συμφωνίας τοῦ γάμου της, καὶ τὴν ἐπαρακίνει
νὰ ἔλθῃ εἰς Scioto-Town, ὃ δὲ Βουσσὺς, ἐπροσ-
ποιεῖτο ὅτι τρελλαίνεται ἀπὸ τὸν ἔρωτα, καὶ τὴν
εἰδοποιεῖ ὅτι ἐσκόπευε νὰ μεταβῇ ὅσον οὕτω εἰς
Νεοεβοράκον. — Καλὴτερά νὰ μὴν ἔλθῃ! εἶπεν ἡ
Κόρα· τίς ἤξεύρει τί ἡμπορεῖ νὰ συμβῇ. Ἀπῆντησε
δὲ πρὸς μὲν τὸν πατέρα της ταῦτα·

« Φίλτατέ μου πάτερ! Ἐντὸς ὀκτῶ ἡμερῶν ἐρ-
χομαι εἰς Scioto-Town. Ὑπόμεινε λοιπὸν ὀλίγον,
διὰ νὰ μὴ μετανοήσῃς ὅτι μ' ἐβίασες νὰ ἐκτελέσω
συμβόλαιον διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἔλαβες τὴν συγκατά-
θεσίν μου. Μεταχειρίζου πάντοτε τὸν Κ. Βουσσύν
ὡς μέλλοντα γαμβρόν σου. Ἀς τὸ ἔχωμεν πάντοτε
ὀλίπορον, ὅπως φρονιμώτατα λέγουν καὶ πράττουν
οἱ Ἀθηναῖοι, τοὺς σημερινούς ἐννοῶ. Ἐν τοσοῦτῳ
δέχθητι τοὺς ἀσπασμούς τῆς φιλτάτης σου

« ΚΟΡΑΣ. »

πρὸς δὲ τὸν Βουσσύν τὰ ἑξῆς·

« Εὐγνωμονῶ, κύριε, διὰ τὴν ἐκλογὴν σας· νὰ σὰς
τὸ ὁμολογήσω; Ἡ καρδίᾳ μου εἶχεν ἴσως προλάβῃ
τὴν ἐδικὴν σας· καὶ ἂν ἐδειξά ψυχρότητα τινα
κατ' ἀρχάς, ἀποδώσατε αὐτὴν εἰς τὴν συστολήν,
τὸ φυσικὸν τοῦτο ὄπλον τοῦ γυναικείου φύλλου.
Ἦθέλησα δὲ καὶ νὰ δοκιμάσω τὴν σταθερότητά
σας. Σήμερον ἤξεύρω καὶ αἰσθάνομαι πόσον μὲ ἀ-
γαπᾶτε· ἀλλὰ καὶ ἐπίσης σὰς ἀγαπῶ.

« Ὁ πατήρ μου μὲ παρακινεῖ νὰ ἀνχωρήσω σή-
μερον εἰς Σιότο· ἀλλ' ὁ πατήρ μου εἶναι ἔμπορος
ἀκριβὲς καὶ τίμιος, γνωρίζων μόνον τὰς λήξεις τῶν
προθεσμιῶν τῶν συναλλαγμάτων· δὲν ἐννοεῖ δὲ τί-
ποτε ἀπὸ ἀδυσπρόστατος ἐρωτικής. Βεβαίως ὁ γάμος
εἶναι φόρος τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ πληρώσῃ τις εἰς
ὠρισμένην ἐποχὴν· ἀλλὰ δὲν προσβάλλεται ἡ αἰ-
δὼς τῆς γυναικὸς ὅταν βιάζεται τόσῳ πολὺ εἰς περι-
στασιν τοσοῦτω σημαντικῇ; Σὰς παρακαλῶ θερμῶς
νὰ καταπείσετε τὸν πατέρα μου ὅτι δὲν στέλλεται
μὲ τὸν σιδηρόδρομον μία μελλόνυμφος ὅπως καὶ
μία πάλλα βαμβακίου. Ταύτην τὴν πρώτην χάριν
ζητῶ ἀπὸ ὑμᾶς, ἐλπίζουσα ὅτι θέλετε ἐκπληρώσει
τὴν αἴτησίν μου, εἰάν, ὡς λέγετε, μὲ ἀγαπᾶτε, ἀνα-
βάλλοντες τὸν γάμον ἐπὶ τινὰς ἡμέρας.

« Θέλετε νὰ μάθετε τὸ μυστικὸν τῆς ἀναβολῆς;
Μία νέκ δὲν ὑπανδρεύεται χωρὶς ἐνδύμα γάμου·
ἐγὼ δὲ περιμένω τοιοῦτον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ἐν-
δύμα λαμπρότατον, τὸ ὁποῖον θὰ κάμῃ νὰ σχά-
σωσιν ἀπὸ τὸν φθόνον των καὶ αἱ ὠραιότεραι τοῦ
Νεοεβοράκου. Θέλετε νὰ εἶναι ἡ σύζυγός σας ἐνδε-
δυμένη, τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου της ὡς ὅλα αἱ γυ-
ναῖκες; Συγχωρήσατε τὴν ματαιότητά μου, καὶ πι-
στεύσατε, φίλτατε Βουσσὺ, ὅπως κρεμαμένην ἀπὸ
τῶν νευμάτων σας τὴν

« ΚΟΡΑΣ. »

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. 13α φυλλάδ. 197, σελ. 117.)

—οοο—

Λοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ῥωσικῆς νομοθεσίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιο-
τάτων ἄχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὑπὸ Δημητρίου Σταφ. Μου-
ρακορδάτου, Δόκτορος τῆς Νομικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων, μί-
λουι τῆς ἐπὶ τῆς συντάξεως τοῦ ἀτακτοῦ κώδικος ἐπιτροπῆς
καὶ πρόην ἐν Ἀθήναις δικαστοῦ. Ἀθήνησι τόποις Π. Α. Σακελ-
λαρίου 1857.

—οοο—

§ Β.

Δημόσιον τῆς Ῥωσσίας δίκαιον.

Τὸ Νορμανδικὸν φύλον εἶναι κυρίως τοῦ τιμαριω-
τικοῦ συστήματος ὁ γενέτης ἐν Εὐρώπῃ· ὅθεν καὶ
μετὰ τῶν ἀκολουθῶν τοῦ Ῥουρίκου εἰσῆλασεν καὶ
καθιδρύθη ἐν Ῥωσίᾳ, ἐνθα καὶ ἐπὶ τοῖς καθ'
ἡμᾶς χρόνοις διαρκέστερα ἢ κατὰ τὴν λοιπὴν Εὐ-
ρώπην σώζονται ἱχνη, ὡς θέλει καταδειχθῇ ἐκ
τῶν ἑξῆς.

Κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ Ῥωσσοσλαβικοῦ Κράτους
οἱ ἀκόλουθοι τοῦ Ῥουρίκου καὶ ὑπ' αὐτὸν καταστα-
θέντες τιμαριῶται ἄρχοντες εἶχον μέρος εἰς τὰ τῆς
πολιτείας, οἷονεῖ τινες συνηγεμόνες τῇ βασιλεῖ ὄντες.

οὕτως εὐρίσκομεν καὶ Κάρολον τὸν μέγαν (Charlemagne) καὶ μετ' αὐτὸν πολλοὺς ἄλλους ἡγεμόνας τῆς Δύσεως περιπεσόντας εἰς τὸ πολιτικὸν ἀμάρτημα τοῦ νὰ διανείμωσι μεταξὺ τῶν τέκνων αὐτῶν τὴν ἐπικράτειαν, καὶ νὰ ἐξασθενήσωσιν οὕτω τὰς δυνάμεις τοῦ στέμματος διὰ τῆς ἀντιζηλίας τῶν ἀδελφῶν.

Ὅ,τι ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ μεγάλου Καρόλου κακὸν ἐπέφερεν ἡ διανομὴ τῆς ἐπικρατείας, αὐτὸ τοῦτο ἐπέφερε καὶ ἐν Ῥωσίᾳ ἡ ὑπὸ Βλαδμίρου μεταξὺ τῶν δώδεκα αὐτοῦ υἱῶν διανομὴ τοῦ κράτους (α), ἥτις μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ κατέστρεψε τὴν μόλις ἀρξαμένην εὐκτασίαν τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν πρῶτον τῶν ἀδελφῶν Σβιατοπόλκον νὰ θανατώσῃ τρεῖς ἐκ τῶν ἀδελφῶν του, ὧν τὸ αἷμα ἐξεδικήθη κατὰ τοῦ φονέως ὁ ἕτερος τῶν ἀδελφῶν Ἰαροσλάβος, ὅστις διὰ τῶν πρὸς τὸν ἄλλον ἀδελφόν του Μιστισλάβον ἐμφυλίων ἀγώνων του κατώρθωσε μὲν νὰ ἐνώσῃ ὑφ' αὐτὸν ἅπασαν τὴν ὑπὸ τὸν πατέρα του Βλαδμίρον χώραν, δὲν ἐσωφρόνησε δὲ ὑπὸ τῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς του πείρας, ἀλλὰ τὴν χώραν διένειμε μετὰ θάνατον μεταξὺ τῶν πέντε υἱῶν του, οἵτινες ἤρξαντο νέας πρὸς ἀλλήλους πάλης· ἔκτοτε δ' αὕτη διὰ τῶν διαδόχων των ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὄλην ἑκατονταετηρίδα διαρκέσασα, ἐπὶ πέντε γενεαὶς τὸν ἐπ' ἀπειρον διαμελισμὸν τῆς ἐπικρατείας, ἣν κατήντησαν εἰς ἀσθενεστάτας ἡγεμονείας, αἵτινες εὐκόλως ἐγένοντο ἔρμαιον τῆς Ταρταρικῆς εἰσβολῆς.

Ἀλλ' ἂν αἱ κληρουχίαι αὗται, εἰς ἃς τὸ κράτος τοῦ Ἰαροσλάβου ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ διηρέθη, διέφερον μὲν τοῦ κατὰ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην τιμαριωτικοῦ συστήματος κατὰ τοῦτο, ὅτι πάντες οἱ κληροῦχοι αὗτοι ἡγεμόνες τῆς Ῥωσσίας ἦσαν πρὸς ἀλλήλους ἰσῆγοροι ὡς ἀπόγονοι τοῦ αὐτοῦ οἴκου καὶ αὐτοτελεῖς, καὶ τοι μεταξὺ αὐτῶν ὁ τῆς μητροπόλεως τῆς ἐπικρατείας κρατῶν προϊστάτο τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς *primus inter pares*, μέγας δ' ἐκαλεῖτο Πρίγκιψ (Βελίκιη Κνιάζ), καὶ εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ συγκαλεῖν ἅπαντας τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ῥωσσίας εἰς κοινὴν συνέλευσιν ἐν ἐκτάκταις περιστάσεσιν, νομίζομεν ὅμως ὅτι ὁμοιάζον τῇ κοινῇ τιμαριωτικῇ πολιτεύματι κατὰ τὴν ὑποτέλειαν εἰς τὴν ἑκαστος τῶν τιμαριωτῶν (Βοϊάρων) διετέλει πρὸς τὸν ἡγεμόνα παρ' οὗ ἐκράτει τὸ τιμάριον, καὶ παρ' οὗ τὴν ἀνάρρησιν (*investiture*) ἐλάμβανεν.

Ἀλλ' ἐκεῖνο δὲν διασαφηνίζει ἡ ἱστορία, πῶς οἱ

(α) Καίτοι ὁ Βλαδμίρος εἶχε λάβει πείραν τῶν ὡς ἐκ τοῦ διαμελισμοῦ τῆς ἐπικρατείας κακῶν, καθότι καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Σβιατοσλάβος εἶχε πρῶτος ἐν Ῥωσίᾳ διανεῖμαι τὴν χώραν εἰς τρεῖς αὐτοῦ υἱούς, τὸν πρῶτόν τε Ἰαροπόλκον, τὸν δευτερότερον Ὀλέγον καὶ τὸν τρίτόν τε Βλαδμίρον, ἐξ ὧν ὁ μὲν Ὀλέγος ἐφρονέθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰαροπόλκου, ὁ δὲ Βλαδμίρος ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸν νεκρὸν Ἰαροπόλκον φόβου φυγαδευθεὶς πρὸς τοὺς πέραν τῆς θαλάσσης Βαράγγους ἐλαβε παρ' αὐτῶν βοήθειαν ἐκπαλιθῶν δ' εἰς Ῥωσίαν ἐνέκρουσε τὸν Ἰαροπόλκον καὶ ἡμιονοκρέτηεν οὕτω τὸν Ῥωστικὸν σκῆπτρον.

ἀπὸ Ῥουρίκου καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς μηδόλοις κατακτήσαντες τὴν χώραν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Σλάβων κληθέντες κατώρθωσαν νὰ δουλώσωσιν αὐτοὺς καὶ ἀπὸ ἐλευθέρους εἰς δουλοπαροίκους νὰ μεταβάλλωσι. Τὸ ἐφ' ἡμῖν νομίζομεν, ὅτι καὶ πρὸ τῶν Βαράγγων ἡ δουλεία ὑπῆρχε, καὶ ὅτι ἐκράτει μὲν τῆς χώρας Σλαβικὸν γένος ἐλεύθερον, δημοκρατούμενον, καὶ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ στασιαζόν, ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ δορυάλωτοι τὴν γῆν τῶν κρατούντων καλλιεργούντες, καὶ τὰ θρέμματα αὐτῶν περιποιούμενοι. Τοῦτο δ' εἰκάζομεν, διότι καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ὑπερβορείοις, οἷον τοῖς Βουργούνδοις, Φράγκοις, Σάξωσι, Νορμανδοῖς, κλ. ἄλλοι μὲν ἐκράτουν, ἄλλοι δ' ἐδούλευον. Καὶ ὅτι μὲν οἱ μετὰ Ῥουρίκου Βαράγγοι διὰ χρόνου τοὺς πρὸ αὐτῶν ἐλευθέρους Σλάβους εἰς κατὰστασιν δουλοπαροίκων ἔφερον πιθανόν, ἀλλ' ἐκεῖνο ἀπίθανον ὅτι ἀγνώστων τὸ πρὶν οὕτων τῆς τε δουλείας καὶ δουλοπαροικίας ὑπ' αὐτῶν τὸ πρῶτον ἐν Ῥωσίᾳ νὰ εἰσῆχθησαν.

Ἡ θρητικὴ τοῦ πλήθους κατὰστασις μετριωτέρᾳ βεβαίως τὸ κατ' ἀρχὰς ἦν, προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου δυσφοριώτερά ἐγένετο· οὕτως εὐρίσκομεν (σελ. 125) ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους τῆς ἀπὸ Ῥουρίκου δυναστείας χρόνους διὰ νόμου παντελῶς ἀπηγορεύθη τοῖς χωρικοῖς τὸ μεταναστεύειν, βαρύτερος δ' ἀπὸ τούτου ἐβάρυνε ζυγὸς ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς γεωργικῆς τάξεως· οὕτω δ' ὑπὲρ τὰ δύο τρίτα τοῦ Ῥωσσικοῦ λαοῦ εἰς διαδοχικὴν δι' ἀνεπιεικοῦς νόμου περιήλθε δουλείαν, ἥτις ἀπὸ χρόνου εἰς χρόνον βαρυτέρα ἐγένετο καὶ τοσοῦτον ἐρρίζωσεν ὥστε μὴ ὄλην τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἀγαθὴν προαίρεσιν τῶν τελευταίων ἀληθῶς μεγάλων τῆς Ῥωσσίας ἡγεμόνων, ἀσθενεῖς ἀπόπειραι μικρῶν βελτιώσεων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν γίνονται, οὐδεὶς δ' αὐτῶν ἀποπειρᾶται τὴν παντελῆ κατάργησιν, φόβῳ μὴ ἐκ ταύτης προέλθῃ ἀναστάσις τῶν εὐγενῶν μεγαλοκτημόνων κατὰ τοῦ στέμματος. Εἰρήσθω δ' ἡμῖν, ὅτι καὶ ἡ ἐντελής τοῦ Ῥωσσικοῦ λαοῦ ἀμάθεια καὶ ἡ παντελὴς ἑλλειψίς τῶν ἐνδοτέρων τοῦ ἀχανοῦς τούτου κράτους χωρῶν συγκοινωνίας πρὸς τὰ πεφωτισμένα καὶ ἐλεύθερα τῆς Εὐρώπης ἔθνη, γίνεται αἰτία ὅπως μὴ τοσοῦτον ἐπαχθῇς ἡ τοιαύδε αὐτοῦ κατὰστασις φαίνεται τῷ λαῷ τούτῳ, ὅσον φαίνεται ἡμῖν τοῖς γενομένοις τῶν ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας ἡδυτάτων καρπῶν. Ὅ,τι δ' ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου ἐπ' ἐσχάτοις κατωρθώθη, (τοῦτο δὲ καὶ μέγα θεωρητέον) εἶναι ὅτι τὴν σήμερον γεννᾶται τις δουλοπαροίκος, οὐδαμῶς δὲ, ἐλεύθερος ὢν, καθίσταται τοιοῦτος. Γεννᾶται δὲ δουλοπαροίκος ἐκ νομίμου πατρὸς δουλοπαροίκου, ἢ ἐξ ἀγνώστου μὲν πατρὸς, μητρὸς δὲ ἐν κατὰστάσει δουλοπαροικίας διατελούσης (σελ. 243). Ἀλλ' ἡ ἀπαλλοτρίωσις αὐτῶν καὶ ἡ ἐκτόπισις ἔτι καὶ νῦν τοῖς ἰδιοκτηταῖς αὐτῶν συγχωρεῖται καὶ ποινικὴν οὐ μικρὰν δικαιοδοσίαν ἐπαναρθωτικὴν οἱ κύριοι ἐπὶ τῶν δουλοπαροίκων ἔχουσιν· αἱ δὲ τῶν κυρίων πρὸς αὐτοὺς ὑποχρεώσεις περὶ τὸ ὀλιγῶς εὖ ἔχειν περιστρέφονται πᾶσαι, ἐλάχιστον δ' εἰσὶν ἀντάλλαγμα τῆς ἐλευθερίας ἧς ἀποστεροῦσι

εις τῆς θρησκείας, τῆς ἐθνικότητος καὶ τῆς γλώτσης· ἡ ἡθιοποίηση τοῦ λαοῦ· ἡ μετρίσις τῆς ὑπερφίας τῶν εὐγενῶν· ἡ τῇ προτροπῇ τοῦ κλήρου ἀπελευθέρωσις τῶν δουλοπαροίκων· καὶ ἄλλων δ' οὐ μικρῶν ἀγαθῶν παρτίσις ἡ ἐπιρροή τοῦ κλήρου ἐγένετο, ἐν τοῦτοις δ' ὡς πρῶτον ἀναγραφτέον τὴν ὡς θεμελιώδη τινὰ τοῦ κράτους ἀρχὴν ἐν Ῥωσίᾳ προσθευομένην ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, ἥτις μακρὰν τοῦ ν' ἀπομακρύνει τοὺς Ῥώσους τοῦ πεινίου αὐτῶν θρησκευματος, φέρει καθ' ἑκάστην εἰς τὴν ἀγίαν ὁρθόδοξον ποίμνην πλῆθος ἐτεροδοξούντων ἐφ' ὧν ἡ βία καὶ ὁ διωγμὸς βεβαίως οὐδὲν ἤθελον κητορθώσει (Ὁρα σελ. 185 καὶ 222) (α).

Ἐν τοῖς τὰ μάλιστα δὲ σοφοῖς περὶ κλήρου νομοθετήμασι τῆς Ῥωσσίας σημειωτέον τὸ ὅτι ἀπαγορεύεται τοῖς ἱερωμένοις πᾶν εἶδος ἐμπορίας· ὅτι κοσμικοὶ ἱερεῖς χειροτονοῦνται μόνον χρηματούσης ἐνοριακῆς Ἐκκλησίας· ὅτι λαμβάνουσιν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου ὠρισμένην μισθοδοσίαν· κτλ.

Ἡ δὲ τῶν εὐγενῶν τάξις ἰσχυρὰ καὶ πολυάριθμος (β), ἐκτὸς τῶν προνομίων τῆς εὐγενείας, διατηρεῖ εἰσέτι καὶ διηνεκῶς φρουρεῖ τὰ ἐπὶ τῶν δουλοπαροίκων βάρβαρα δικαιώματά της, ἐν ἀνδραπέδων μοίρᾳ κατέχουσα αὐτοὺς, εἰς οὐδὲν δὲ γενναῖον γίνεται αὐτοῖς διδάσκαλος, πρὸς διατήρησιν δ' αὐτῶν εἰς αἰώνιον ζυγόν, ῥητῶς ἀπαγορεύει αὐτοῖς τὸ ἐκμακθάνειν γράμματα, ὧν ἡ ἐκμάθησις ἤθελε διὰ χρόνου φέρει αὐτοὺς εἰς τὴν συναίσθησιν τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀξίας, καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὴν ἰδίαν ἀπελευθέρωσιν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι διὰ νόμων αὐστηρῶν ἐμετριάσθη τὸ ἀγρίως προσφέρεσθαι τοὺς κυρίους πρὸς τοὺς δούλους, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἀληθὲς μενεῖ ὅτι αἱ σωματικαὶ ὀδύναι δὲν εἶναι καὶ τὸ μέγιστον τῶν παθημάτων τοῦ δούλου· τὸ πάντων φρικωδέστατον εἶναι ἡ ἠθικὴ τοῦ δούλου ἐξουδένωσις εἰς τὴν οὐδεὶς ἄνθρωπος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καταβιβάζῃ τὸν ὁμοίον του. Ναί, εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐν Ῥωσίᾳ δὲν μαστίζει τὰς κατωτέρας τάξεις ἡ πτωχεία, ἀλλ' ἂν πενιχρὸν σιτίον καὶ ὀλίγη πόσις εἶναι τὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εὐδαιμόνημα, τότε μακχριστότερον τοῦ δούλου εἶναι τὸ τετράπουρον κτῆνος, διότι καὶ τοῦτο ὑπὸ τοῦ κυρίου του σιτίζεται ἀντὶ τῆς ὑπηρεσίας ἣν τῷ προσάγει, δὲν ἔχει δὲ τὴν αὐτοχρίαν νὰ ᾔῃ ὡς ὁ ἄνθρωπος λογικόν, καὶ νὰ εὐρίσκη πολλάκις ἑαυτὸ ὑπέρτερον τοῦ κυρίου του κατὰ τὴν ἀρετὴν.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν δουλοπαροίκων ὑπάρχουσιν ἐν Ῥωσίᾳ 14 ἑκατομμύρια ἐλευθέρων χωρικῶν, οἵτινες πληροῦνται ἐτήσιον κεφαλικὸν φόρον, ἀνθ' οὗ ἀπολαύουσι πληρεστάτης τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐργα-

σίας τῶν ἐλευθερίων. Καὶ τοι ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν δὲν λέγει (καὶ τοῦτο ὁμολογητέον ὅτι εἶναι μία παράλειψις) πρὸς πῶτον τελοῦσι τὸν κεφαλικὸν τοῦτον φόρον ἂν τῷ Ἡγεμῖνι ἢ τῷ Ἀρχοντι, ὡς καὶ ὑποία ἡ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς τάξεως ταύτης κατάστασις, ἡμεῖς ὅμως εἰκάζομεν ὅτι ὁ μὲν φόρος τελεῖται τῷ εὐγενεῖ Ἀρχοντι, ἡ δὲ διανοητικὴ αὐτῶν ἀνάπτυξις ἴση τῇ τῶν δουλοπαροίκων εἶναι· ἄλλως δέ, ἂν τοῦναντίον συνέβαινε, μεταδοτικὸν ἦθελεν εἶσθαι τὸ ἀπὸ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀγαθοποιὸν μίσημα καὶ εἰς τοὺς δουλοπαροίκους.

Ἡ τῶν εὐγενῶν τάξις πρὸς τὰς προνομίας ἃς καὶ ἐν τῇ λοιπῇ μεσαιωνικῇ Εὐρώπῃ εἶχεν, ἀπελάμβανε καὶ ἐνός ἀλλοκότου προνομίου ὑπερ ἐκλείτο. Ἐστρατιῶται δὲ (σελ. 151) κατηργήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Τσάρου Θεοδώρου Ἀλεξιάδου ἐν ἔτει 1682· ἦν δὲ τοῦτο νὰ ἔχη ὁ ἐν δημοσίᾳ τινι λειτουργία ἀπόγονος εὐγενοῦς τινος διατελέσαντος ἐν ἀνωτέροις ἀξιωμασιν ἀδικριλονείκητον ὑπεροχὴν· ὅθεν ἐκ δύο συνυπηρετούντων ὁ εἰς δὲν ἐδέχετο νὰ ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὸν ἕτερον ἂν τυχαίως πρόγονός τις αὐτοῦ εἶχε ποτε καθέξει θέσιν ὑψηλοτέραν τῆς τῶν προγόνων τοῦ ἑτέρου. Τοιοῦτου δικαιώματος παράδειγμα οὐδαμοῦ εὐρίσκουμεν, διότι καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα οἱ νέοι εὐγενεῖς ἀπὸ πλίδων ἤρχοντο ὡς pages ὑπηρετούντες, νέοι δὲ γενόμενοι ὠπλίζοντο ἱππῶται καὶ ἐστρατεύοντο ὑπὸ ἄλλοις εὐγενεῖσιν οὐδόλως τοὺς βραθυνοὺς οὐς ἐν τῇ πολιταίᾳ οἱ πρόγονοι αὐτῶν εἶχον λάβει ὡς ἰδίους τίτλους ἐπικαλούμενοι. Ὁ Κ. Δημ. Μαυροκορδάτος δὲν ἀνάγει τὴν γένεσιν τοῦ ἐθίμου τοῦτου εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τῶν τελευταίων τῆς Ταταρικῆς δουλείας χρόνων, δὲν μᾶς λέγει ὅμως ἂν καὶ ἀπὸ τῶν Τατάρων ἐλήφθη. Τὸ ἐφ' ἡμῖν νομίζομεν τοῦτο αὐτόχθον Ῥωσικὸν ἔθος, καθόσον γνωρίζομεν ὅτι ἐν Κίνα καὶ τῇ Ταταρικῇ Μογγολίᾳ τὸ ἀντίστροφον ἔτι καὶ νῦν συμβαίνει, ἥτοι οἱ πρόγονοι ἀπὸ τῶν ἀπογόνων ἀπευγενίζονται, οὐχὶ δ' οἱ ἀπόγονοι ἀπὸ τῶν προγόνων. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ πολὺ σοφώτερον τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ εἶναι κατὰ τοῦτο τὸ Κινεζικὸν νομοθέτημα, καὶ διότι ἀληθῶς εἰς τοὺς προγόνους δύναται κατὰ μέγα μέρος ν' ἀποδοθῇ ἡ ἀρετὴ τῶν ἀπογόνων οὐς ἐπαξίως ἐξέθρεψαν, καὶ διότι ἡ ἀνιοῦσα εὐγένεια εἶναι βραχυχρόνιας, μικρὸν τῶν προγόνων ἐπιζῆσαι τοῖς ἀπογόνοις δυναμένων· εἶναι δὲ καὶ κέντρον οὐ μικρὸν ὅπως οἱ γονεῖς τῆς ἀνατροφῆς τῶν ἰδίων τέκνων ἐπιμελῶνται ἀφ' ὧν καὶ ν' ἀπευγενισθῶσι δύνανται.

Ἰδιάζον ἐπίσης τῆς Ῥωσικῆς νομοθεσίας εἶναι, ὅτι ἀπασα αἱ πολιτικαὶ ὑπηρεσίαι ἀντιστοιχοῦσι πρὸς στρατιωτικοὺς βαθμοὺς (σελ. 239—240) ἐξ ὧν οἱ μὲν πρῶτοι ὡς τῶ (μέχρι ταγματάρχου) χορηγοῦσι κληρονομικὸν εὐγενείας δικαίωμα, ἀπὸ δὲ τοῦ ἐνάτου μέχρι τοῦ 14 (ἀνθυπαπιστοῦ ἢ σημαιοφόρου) μόνον προσωπικόν. Ἐκαστος ἐκ τούτου ἐννοεῖ δύο τινὰ· α) κατὰ πόσον προβαίνει αὐξάνων ὁ ἐν Ῥωσίᾳ ἀριθμὸς τῶν εὐγενῶν, καὶ β) ὅτι τὸ κράτος τοῦτο κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν στρατιωτικόν εἶναι.

(α) Ὁ ἐν Ῥωσίᾳ ὁρθόδοξος κλῆρος ἀριθμεῖ τὴν σήμερον 510, 000 ἄτομα, ὁ δ' ἄλλων θρησκευμάτων 35,000· ἐνῶ κατὰ τὸ 1829 κατὰ τὸν Muller - Brun ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερωμένων πάσης τάξεως καὶ παντὸς θρησκευματος ἦν 223,500 (Ὁρα σελ. 242).

(β) Οἱ εὐγενεῖς, ὧν ὁ ἀριθμὸς φθάσει κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1855 γενομένην ἀπογραφὴν εἰς 695,000 ἄτομα, εἰσὶν, οὕτως εἰπεῖν, ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ καρδιά τοῦ ἔθνους διὰ τὴν μεγάλαν αὐτῶν ὠλητήν τε καὶ διανοητικὴν ὑπεροχὴν. (σελ. 240—241).

Περὶ δὲ τῶν τῆς πολιτείας ἀρχῶν μάλα ὀλίγα λέγει ὁ Κ. Μυροκορδάτος· καὶ εἶναι μὲν ἀληθές· τὸ δοκίμιόν του περὶ τῆς Ῥωσικῆς νομοθεσίας εἶναι καὶ οὐχὶ περὶ τοῦ δημοσίου τῆς Ῥωσικῆς δικαίου, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἀληθές μένει ὅτι πρῶτον τοῦ ἔργου αὐτοῦ τυχόντες κατὰ Πίνδαρον θεῖς, τὸ ὅτι διὰ τῶν νόμων γνωστὴν τὴν ἱστορίαν πυνθός ἔθνη. δὲν ἔπρεπε νὰ διαλάβῃ αὐτὸν, ὅτι ἐκ τοῦ καταστατικοῦ τῶν ἀρχῶν γνωστὴν περὶ τοῦ μέτρου καὶ τοῦ ποιῶν τῶν νόμων. Εὐχόμεθα λοιπὸν ὅπως ἐν νέᾳ ἐκδόσει τελειοποιήσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐν μείζονι ἐκτάσει καὶ ἀκριβεῖα εἴπῃ ὑμῖν τὰ περὶ τοῦ Συμβουλίου τῆς Αὐτοκρατορίας, τὰ περὶ Γερουσίας, κτλπ. περὶ ὧν ὀλίγιστα καὶ ὅπως ἀνεπαρκῆ ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν εἶπεν ἐν τῇ ἀνά χειρὸς ἡμῶν δοκιμίῳ.

Ἀκριβέστερος εἶναι ὁ Κ. Μυροκορδάτος περὶ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν· οὕτως εὐρίσκωμεν ὅτι καὶ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Γ' (ἐν ἔτει 1497) ἐν Ῥωσίᾳ οἱ δικασταὶ ἐξιλέγοντο παρὰ τοῦ λαοῦ (σελ. 104· περιεργότατον δὲ εἶναι ὅτι καὶ ἐν τῇ εἰσηγήσει Αἰκατερίνης τῆς Β' (ἐν ἔτει 1767) εὐρίσκωμεν τὴν λίαν ἐλευθέρην ταύτην ἀρχήν· «εἰς τὰς β' βείας καὶ μεγάλας κατηγορίας πρέπει ὁ κατηγορούμενος νὰ ἐκλέγῃ τοὺς δικαστὰς αὐτοῦ, ἢ τοῦλάχιστον νὰ δύναιται νὰ ἐξαίρῃ πλῆθυσιν τινὰ ἐξ αὐτῶν, ὥστε οἱ ὑπολιπόμενοι νὰ νομιμίζονται τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐκλογῆς.» (σελ. 182). Ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις ἄπασα ἡ θεωρία τῆς δι' ἐνόρκων δίκης, πολὺτιμον κληροδότημα ὃ ἔλαβεν ἡ Ῥωσία παρὰ τῶν πρώτων ἀπὸ Ρουρίκου Σκανδιναυῶν αὐτῆς ἡγεμόνων, διότι καθ' ὃ ἄρχιστάτος ἱστορικός τῆς Δανίας Σάξων ὁ γραμματικὸς βεβαιοῖ, τὸ ὁρκωτικὸν σύστημα ὑπῆρχε παρὰ Σκανδιναυοῖς πρὸ τοῦ Π' μ. Χ. αἰῶνος, ἥτοι πέντε ὅλους αἰῶνας πρὶν ἢ εἰσαχθῇ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἣν συνήθως θεωροῦμεν ὡς τὴν πατρίδα τοῦ ὁρκωτικοῦ συστήματος. Ἀλλὰ τοιοῦτον σύστημα ἀπῆλθεν πρὸς τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀπολυτισμοῦ ἦν ἐπόμενον νὰ περιπέσῃ εἰς ἀχρηστίαν καὶ καταστραφῇ διὰ τῆς προόδου ἐκείνου. Ὅθεν ἐν τῇ Πράξιδι τῆς ΙΓ' ἐκχοντακτηρίδος οὐδύλως μνημονεύονται οἱ δυοκαίδεκα οὔτοι ἐνορκοὶ κριταὶ ἐνώπιον τῶν ὁρκωτῶν ὁ Ῥωσικὸς λαὸς ἐδικάζετο (σελ. 77—78). Καὶ ὅμως καὶ ἐν τῷ Κανονισμῷ τῆς Νοβογορόδης (τοῦ ἔτους 1510) εὐρίσκωμεν διατεταγμένον τὴν παρὰ τῶν πολιτῶν ἐκλογὴν 48 ὁρκωτῶν, οἵτινες προστιθέμενοι ἀλληλοδικόχως εἰς τοὺς συνήθεις δικαστὰς ὤρμαινον μετ' αὐτῶν νὰ δικάζωσι τὰς διαφορὰς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἀναφευρόμενας δίκης (σελ. 109). Ἀλλὰ τοῦτο περιωρίζετο ἤδη εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Νοβογορόδης. Ἀκολούθως δὲ ἐπὶ Πέτρου τοῦ μεγάλου (ἐν ἔτει 1720) εὐρίσκωμεν ὅτι παρεχωρήθη (ἢ κατ' ἐκείνην τὴν ἐπαρχίαν εἶχεν ὁλοσχερῶς ἐκλαίψει) εἰς τοὺς ἐμπόρους κρεδαποὺς τε καὶ ἀλλοδαποὺς τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωσιν ἐξ αὐτῶν ἱκανοὺς ἀνδρας, οἵτινες ἀνά τεσσαρες κατατασσόμενοι ἀπετέλουν δικαστικοὺς συλλόγους πρὸς ἐκδίκασιν ὅλων τῶν ἀρροφῶν τὴν εἰσπορίαν καὶ τοὺς ξένους ὑποθέσεων (σελ. 159—160).

Αἱ δὲ ποινικαὶ δίκαι καὶ ἐν Ῥωσίᾳ ὡς καὶ πρὸ ἅπασιν τοῖς βερβάρους ἔθνεσι κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦσαν ἰδιωτικαί, τοῦ ἀδικηθέντος ἢ τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ δικαιομένου ἰδίᾳ χειρὶ τὸν ἀδικήσαντα νὰ τιμωρήσῃ. Ἀλλὰ τῶν βερβάρων ἴδιον πρὸς τὸ φιλέκδικον καὶ τὸ φιλογρημάτον, ὅθεν εὐκόλως τὴν αὐτοδικίαν ἢ διὰ χρημάτων ἱκανοποίησις ἀντικατέστησε (Βίρξ, βεργέλδ), μόνον δ' ἐπὶ Βλαδιμίρου κατὰ τὰ τέλη τοῦ Θ' αἰῶνος, εὐρίσκωμεν ὅτι ἐπὶ τῇ προτροπῇ τοῦ κλήρου προσεπάθησε νὰ καταργήσῃ τὴν χρηματικὴν ποινὴν καὶ νὰ τιμωρῶνται οἱ φονεῖς δι' ἄλλης σωματικῆς ποινῆς αὐστηροτέρας, πιθανῶς δι' ἐγκαθειρέξεως, ἀνδραποδισμού, ἢ καὶ θανάτου (σελ. 33). Φαίνεται ὅμως, (καὶ τοι ὁ ἱστορικός Κερζμστίνος λέγει, ὅτι ὁ Βλαδίμιρος κατήργησεν ἐντελῶς τὴν ἐπὶ χρήμασιν ἱκανοποίησιν καὶ ἐνομοθέτησεν ἀμετακλήτως· ἀντ' αὐτῆς τὰς σωματικὰς ποινάς), ὅτι καὶ εἰς τὸ μετέπειτα ἢ διὰ χρημάτων ἱκανοποίησις ἐπεκράτει, καθόσον ὁ Ὑαροσλάβος, μὴ δυνάμενος νὰ κατισχύσῃ τοῦ ἀρχαίου τούτου ἐθίμου, ἀνεγνώρισεν αὐτὸ διὰ βῆτης διατάξεως· ἀλλὰ τὸ περιώρισε (σελ. 43)· τὸ δὲ σύστημα τοῦτο ἐτελειοποιήθη ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ὑαροσλάβου ὑφ' ὧν ἐντελῶς καταργήθη ἢ δι' ἰδιωτικῆς φιλέκδικου χειρὸς ἐκδίκησις· ὠρίσθη δὲ μετὰ πλείστης ὅσης λεπτομερείας ἰδιαιτέρα διὰ πάντα φόνον ἀπόστις ἀνάλογος πρὸς τὴν κοινωνικὴν θέσιν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ φονευθέντος (σελ. 53—54). Ἀλλὰ τὸ ταμיעτικὸν πνεῦμα δὲν ἤργησε καὶ ἀπὸ τοῦ ἀδικήματος νὰ πορισθῇ ὥρελαίς, ὅθεν ἐν τῇ Πράξιδι τῆς ιγ' ἐκχοντακτηρίδος ἐν μέρος τῆς διδομένης τῷ ἀδικηθέντι ἢ τῷ δικαιοῦχῳ αὐτοῦ ἀποζημιώσεως ἐλαμβάνετο πρὸς ὄφελος τοῦ ἡγεμονικοῦ ταμείου, τὸ δὲ μέρος τοῦ ἡγεμόνος ἦν μάλιστα πολλῶν ἀνώτερον τοῦ πρὸς τὸν ἰδιώτην διδομένου (σελ. 73—74). Μὴ ἀνακαλυπτομένου δὲ τοῦ ἐνόχου ἢ κοινότης ὁλόκληρος, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἤθελεν εὐρεθῇ ἡ κεφαλὴ τοῦ φονευθέντος, ἀπέτιε τὴν χρηματικὴν ἀποζημίωσιν πρὸς τε τὸν ἡγεμόνα καὶ τοὺς δικαιοῦχους τοῦ φονευθέντος (σελ. 55, 74—76). Τοιοῦτόν τι δὲ διεσώθη καὶ ἐν τῇ Γαλλικῇ νομοθεσίᾳ ἀπ' ἧς καὶ εἰς τὴν νῦν διέπουσαν ἡμᾶς Ἑλληνικὴν μετηνέχθη.

Τὰ δ' ἀποδείξεως μέσα κατὰ τε τὰς ποινικὰς καὶ πολιτικὰς δίκας ἦσαν ταῦτά τε καὶ κατὰ τὴν λοιπὴν βάρβαρον Εὐρώπην, ἥτοι αἱ μαρτυρικαὶ καταθέσεις, ὁ ὅρκος καὶ αἱ μυταφαὶ καὶ ἀποτρόπαιαι τῆς Θεοδικίας (ordalies, jugement de Dieu) δοκιμασίαι δι' ὕδατος, πυρός, πεπυρακτωμένου σιδήρου, μονομαχίας κτλπ. (σελ. 78—79, 123). Ἄν δὲ αἱ δοκιμασίαι αὗται ἀπὸ τοῦ μεγάλου Πέτρου καὶ ἐφεξῆς καταργήθησαν, οὐχ ἥττον ὅμως αἱ βάρβαροι καὶ ἰδίως ὁ βυζαντινὸς ἐτι καὶ νῦν εἶσιν ἐν χρήσει ἐν Ῥωσίᾳ, εἴτε πρὸς ἀνάκρισιν καὶ ὁμολογίαν τοῦ ἀδικήματος, εἴτε πρὸς τιμωρίαν αὐτοῦ.

Αἱ δ' ἀξιόποιοι πράξεις μεθοδικώτερον ἴσως ἐν Ῥωσίᾳ κατατάχθησαν ἢ ἐν ταῖς λοιπαῖς τῆς Εὐρώπης ἐπικρατείαις, μηδ' αὐτῆς τῆς πατρίδος ἡμῶν ἐξαί

ρουμένης, ἥς ὁ Γερμανὸς νομοθέτης τὴν τριμερῆ εἰς κκοινοῦν καὶ πλῆμμελῆ καὶ πταίσιμα διαιρεσιν καθιέρωσεν ἐν ἀρθ. 2 τοῦ ποινικοῦ νόμου. Ἐν Ῥωσίᾳ δὲ *Πρεσπουπλένια* μὲν (γερμανιστὶ *Verbrechen*) εἰσὶν αἱ ἄμεσοι παραβάσεις ἢ προσβολαὶ τῶν διατάξεων, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν, εἰς τὰς παρ' αὐτῆς καθισταμένας Ἀρχάς, εἰς τὴν ὅλην κοινωνίαν, ἢ εἰς τοὺς ἰδιώτας. *Προστούκι* δὲ (γερμανιστὶ *Vergehen*) εἰσὶν αἱ παραβάσεις ἢ ἀθετήσεις τῶν νόμων καὶ κανόνων τῶν τεθέντων πρὸς ἐξασφάλισιν καὶ ἥσυχον ἐξάσκησιν τῶν εἰρημένων δικαίων (σελ. 263).

Ἡ δὲ διαδικασία τὸσον ἡ πολιτικὴ ὅσον καὶ ἡ ποινικὴ εἶναι ἐγγράφως. Ὡστε λείπει τὸ μέγα τῆς καλῆς διανομῆς τῆς δικαιοσύνης ἐχέγγυον, ἡ δημοσιότητα, ἥτις εἶναι ἡ μεγίστη τῶν διὰ τῆς ἐλευθερίας γενομένων κατακλήσεων ἐπὶ τοῦ ἀναιρέτου καὶ τῆς διαφύλακας τῶν δικαστῶν (α).

Βαθμοὶ δὲ δικαιοδοσίας τρεῖς συνήθως ὑπάρχουσιν, ἀλλ' οὗτοι καὶ μέχρι τῶν ἑνδεκά!! νὰ ἐπεκταθῶσι δύνανται, κατὰ τὸν βαθμὸν τῶν δικαίων, καὶ τὰ χρηματικὰ αὐτῶν μέσα (σελ. 235). Ἀλλ' ἀσφαλίζεται καὶ οὕτως ἡ τῆς δικαιοσύνης δικαία διανομή; Πολλοὺ γε καὶ δεῖ ἡ Ῥωσικὴ μάλιστα πρόκειται ἀληθῶς παράδειγμα ὅτι δὲν ἐγκρατεῖται αὐτὴ ἐν τῷ πολλαπλασιασμῷ τῶν τῆς δικαιοδοσίας βαθμῶν, ἀλλὰ ἐν τῷ ποίῳ τῶν δικαστῶν καὶ τῇ παιδείᾳ καὶ ἀνεξαρτησίᾳ αὐτῶν, ἐν τοῖς καλοῖς πλὴν συντόμοις δικαστικοῖς τύποις καὶ πρὸ πάντων ἐν τῇ δημοσιότητι τῆς διαδικασίας, ἥτις τὸ ἀληθές, εἶναι τὸ ἐχέγγυον τῆς ἀμεριλήπτου καὶ καλῆς διανομῆς τῆς δικαιοσύνης. Βρῶναι δὲ ἡ Ῥωσικὴ νομοθεσία διατάξεις κατὰ τῆς δωροδοκίας τῶν δικαστῶν, τῶν ὁποίων ἡ πρὸς τὸ δέχεσθαι δῶρα ἀκατάσχετος κλίσις μυρίους ἐρευνᾷ τρόπους πρὸς ὑπεκφυγὴν τῶν τιθεμένων νόμων (σελ. 127, 147—148 καὶ ἄλλοι).

Κυλῖς δ' οὐ μικρὰ τῆς Ῥωσικῆς νομοθεσίας εἶναι καὶ ἡ μόλις ἐπὶ Πέτρου τοῦ Γ' καταργηθεῖσα μυστικὴ ἀρχιγερματεία, ἥτις ἦν εἰδὸς τιμοῦ ἐπαστηρίου (*tribunal d'inquisition*) πρὸς ἐνδίκασιν ταχεῖαν καὶ μυστικωτάτην πάσης παρ' οἰουδήποτε γινομένης καθ' οἰουδήποτε καταμηνύσεως· τρομερὶότερον δὲ τὸ δικαστήριον τοῦτο ἐγένετο διὰ τὴν ἄκραν εὐκολίαν μεθ' ἧς πᾶσα καταγγελία ἐγένετο δεκτὴ· ἐνεποίει δ' εἰς τοὺς Ῥώσους τὸν αὐτὸν φόβον ὅν καὶ εἰς τοὺς Βενετούς τὸ περίφημον ἐκεῖνο τοῦ λέοντος στόμα (*bocca di leone*).

Νομοθεσίαν δὲ γραπτὴν ἀρχαιοτάτην εἶχεν ἡ Ῥωσικὴ τὴν ὑπὸ Ὑαροσλάβου ἐκδοθεῖσαν Ῥωσικὴν ἀλήθειαν (*Русская Правда*, σελ. 38). Μετὰ δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ Ταταρικοῦ ζυγοῦ ἀπελευθέρωσιν ἐν ἔτει 1551, Ἰωάννης ὁ Δ' ὁ ἀκολούθως τύραννος

καὶ προμερὸς ἐπικληθεὶς, ἐδημοσίευσεν τὸν ἑαυτοῦ Κώδικα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σουδεβνίκον*, ὅπερ ἐστὶ βίβλος δικαστικὴ, ἀφοῦ προηγουμένως ὑπέβλεπεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐγκρίσιν τοῦ κλήρου καὶ τῶν μεγιστάνων τοῦ Κράτους. Μετὰ ἓνα δὲ αἰῶνα (1649) ὁ Τσάρος Ἀλέξιος, ἐπιέμενος νὰ ρυθμίσῃ τὴν νομοθεσίαν πρὸς τὴν τότε κατὰστασιν τοῦ ἔθνους, συνεκάλεσεν εἰς συνέλευσιν διαφόρους κληρικούς καὶ λαϊκούς πάσης τάξεως (σελ. 141) ἵνα συσκαρθέντες καὶ συζητήσαντες ἐκδώσωσι κοινῇ νέον κώδικα νόμων. ἐπὶ τῇ βίβει μὲν τοῦ Σουδεβνίκου ἀλλ' ἐπὶ ἡμεῖς καὶ συμπεπληρωμένον, ὁ δὲ κώδικς οὗτος ὠνομάσθη *Σουδὸρνογιε Οὐλογιγιε Ζακόν*, ἔχουν γενικὴς Κώδικς τῶν νόμων· συνέκειτο δ' οὗτος ἐξ ἀρθῶν 963 καὶ περιελάμβανε παντοίαν ὕλην τοῦ δημοσίου, ἐκκλησιαστικοῦ, στρατιωτικοῦ, ποινικοῦ, καὶ ἀστυκοῦ δικαίου (ὅρα σελ. 145). Ἐκτοτε δ' ἡ Ῥωσικὴ νομοθεσία ἐπληθύνετο διὰ νόμων ἀπείρων, οἵτινες τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ἀταξίαν ἐνέβαλλον εἰς τὴν πολιτείαν· ὅθεν Πέτρος ὁ μέγας διέταξε δι' αὐτοκρατορικοῦ αὐτοῦ διατάγματος τῆς 18 Φεβρουαρίου 1700 τὴν εἰς ἐν συλλογὴν τῶν ἰσχυόντων νόμων συστήσας ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπὴν ἥτις εἰργάσθη, ἑνδεκάκις ἀνανεωθείσα, ἐπὶ ἓνα καὶ ἡμισυ σχεδὸν αἰῶνα χωρὶς νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον!! Ἀποδείξας δ' ἀλάνθαστος τοῦ πόσον ἀκατάλληλον εἶναι τὸ δι' ἐπιτροπῶν συντάττειν τοὺς νόμους πρόκειται καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι πρὸς σύνταξιν τοῦ ἀστυκοῦ ἡμῶν κώδικος ἐπιτροπή, ἥτις πρὸ δεκαετίας συσταθεῖσα ἐνενήκοντα τρία μόνον ἄρθρα! ἐντὸς τοσούτου χρόνου συνέταξεν, ἐξ ὧν τινα (ὡς ἐν παραδείγματι τὰ ἀρθ. 16 παραβιλλόμενον πρὸς τὸ ἀρθ. 8 τοῦ ἀπὸ 15 Μαΐου 1835 περὶ Ἑλληνικῆς Ἰθαγενείας νόμου) ἐπὶ τῷ χειρὶ ἐκαινοτόμησαν τὴν ὁποίαν ἐκτώμεθα προγενεστέρην νομοθεσίαν. Τὰ δὲ περὶ τῶν ἔργων τῶν ἑνδεκά τούτων ἐπιτροπῶν ἐκτίθησι συνοπτικῶς ὁ Κ. Λημ. Στ. Μαυροκορδάτος ἐν σελ. 163, 170, 193, 199, 202, καὶ 204 τοῦ ποινικῆς του.

Ἐν ἔργον ὅμως ὅπερ δὲν πρέπει νὰ παραδράμωμεν εἶναι τὸ καλούμενον Αἰκατερίνης τῆς Β. εἰσάγγελσις (σελ. 179 καὶ ἄρ.) ἔργον ἡγεμονικὸν περιεργότατον, καὶ διότι ἐν αὐτῷ εὐρίσκωμεν τὸ φιλοσοφικὸν ἐκείνο πνεῦμα τοῦ 18 αἰῶνος, οὐ αἱ ἐμπνεύσεις παρήγαγον τὴν Γαλλικὴν τοῦ 1789 ἐπανάστασιν καὶ ἐπέρησαν τὴν μεταβολὴν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ συστήματος τῆς Εὐρώπης, καὶ διότι αἱ πλείεσται τῶν ἀρχῶν ὅς τὸ αὐτόγραφον τοῦτο μιᾶς αὐτοκρατορίας ἐκήρυττε τὸ 1770 θεωροῦνται τὴν σήμερον ἐν τῇ αὐταρχικῇ καὶ παρθεναλιστικῇ Ῥωσίᾳ ὡς τοσαῦτα βλασημῆαι, αἵτινες συνεπάρχουν τὴν εἰς Σιβηρίαν ὑπερορίαν ἄντις τολμήσῃ νὰ τὰς προσέρῃ!!

Τελειώτων δὲ μέγα τῆς Ῥωσικῆς νομοθετικῆς εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Νικολάου δημοσιευθεῖσα πλήρης συνδρομὴ τῶν νόμων τῆς Ῥωσικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ ἀνέκδοτον καὶ πολυκέρδιον τῆς συλλογῆς ταύτης παραβλάπτει οὐ

(α) Ἡ δὲ πολυγραφία, ὥς καὶ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς παρατηρεῖ, καταστὰ ἀληθῶς δυστύχημα, λέγεται δὲ, ὅτι ἀπολαύσας τὴν φθάνουσαν εἰς ἐκδόσιν ἐνῶπιον τῆς γενικῆς συνέλευσεως τῆς Γερουσίας, ἀπαρτίζεται κατ' ἀνωτάτην μὲν ἑρμ. ἐκ τῶν χαλιδίων, ἡμελῶν, κατ' ἀρχαιότητα δὲ ἐκ δικαστῶν (σελ. 238—239).

μικρὸν τὴν ἀξίαν αὐτῆς, διότι αἱ ἐν αὐτῇ νομοθετικαὶ διατάξεις ὑπερβαίνουν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐξήκοντα χιλιάδων, ἐκτὸς τῶν στρατιωτικῶν νόμων αἱτινες δώδεκα ὅλους τόμους συγκροτοῦσι περιλαμβάνοντας 19660 διατάξεις, αἵτινες διὰ νέων προσηκῶν ἐπισημάνθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1840 καὶ 1841

§ Γ'.

Ἰδιωτικὸν τῆς Ῥωσσίας δίκαιον.

Τὸ μέρος τοῦτο τῆς συγγραφῆς τοῦ Κ. Μαυροκορδάτου εἶναι τὸ μᾶλλον ἀτελές, διότι ὀλίγιστα περιέχει. Οὕτως οὐδόλως εὐρίσκωμεν ἐν αὐτῷ τὸ πῶς ἀποκτᾶται ἡ Ῥωσικὴ ἰθαγένεια, ποία ἡ ἐποχὴ τῆς ἐνῆλικιότητος, ὅποιοι οἱ διέποντες τὰς σχέσεις τῶν συζύγων νόμοι, ὅποιοι οἱ τὰ περὶ τὴν ἐπιτροπείαν καὶ κηδεμονίαν τῶν ἀνηλίκων ρυθμίζοντες, ὅποιοι οἱ περὶ κινήτης καὶ ἀκινήτου ἰδιοκτησίας, ὡς καὶ οἱ περὶ δουλειῶν καὶ πραγματικῶν ἄλλων δικαιωμάτων, ὅποιοι οἱ περὶ δωρεῶν καὶ περὶ ἐνοχῶν κτλ. Εὐχόμεθα λοιπὸν ὅπως ὁ Κ. Μαυροκορδάτος ἐξακολουθήσῃ τὰς περὶ τὴν Ῥωσικὴν νομοθεσίαν μελέτας αὐτοῦ, τελειοποιῶν δὲ τὰ περὶ τοῦ Δημοσίου τῆς Ῥωσσίας δικαίου ὑπ' αὐτοῦ πονηθέντα μὴ παρίδῃ τὰ κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, διότι ὅσον ἡ γνῶσις τῶν πολιτικῶν νόμων κράτους τινὸς συντελεῖ εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ καταστάσεως, τόσον ἡ τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου συντείνει εἰς τὴν κοινωνικὴν τοῦ τύπου γνῶσιν.

Ἐν σελ. 142 εὐρίσκωμεν ὅτι ἀπὸ Ἰωάννου τοῦ Δ' ἤρξαντο παρσιδύουσαι ἐν τῇ Ῥωσικῇ νομοθεσίᾳ ἀρχαί τινες τοῦ ἀστυκοῦ τῶν Ῥωμίων δικαίου, ἀλλὰ τίνες αὗται καὶ κατὰ πόσον; Οὕτως ἐπίσης εὐρίσκομεν ἐν σελ. 29 ὅτι ὁ Βλαδίμιρος, καὶ τοι νομφαυθεὶς τὴν Πορφυρογέννητον ἡγεμονίδα Ἀνναν ἐξηκολούθει νὰ ζῇ ἐν πολυγαμίᾳ, πέντε ἄλλας νομίμους συζύγους ἔχων· ἄρα ζητεῖται ἂν ἐπὶ μακρὸν διήρκασεν ἡ πολυγαμία ἐν τοῖς ἥθεσι τοῦ Ῥωσικοῦ λαοῦ, ἢ ἦτο ἀπλῶς καὶ αὕτη ἡγεμονικὸν δικαίωμα, ὡς ἦσαν καὶ τόσα ἄλλα αἰσχυρὰ ἀποκλειστικὰ τῶν ἡγεμόνων τοῦ μεσαιῶνος πλεονεκτήματα (σελ. 22—23).

Κυριώτερον ἦτο ἂν ὁ συγγραφεὺς ἐξετείνετο περὶ τὸ κληρονομικὸν δίκαιον διότι ὅσα μὲν λέγει περὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίας ἐν σελ. 68 καὶ ὀλίγα εἰσὶ καὶ εἰς ἀρχαιοτέραν τῆς ὑπὸ τῶν Τατάρων ὑποδουλώσεως τῶν Ῥώσων ἐποχῆς ἀνάγονται, ὅσα δὲ περὶ τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν Ῥωσικῆς νομοθεσίας, ἐν σελ. 260—261, πολὺ συνεπτυγμένα εἰσὶ καὶ λίαν ἀνεπάρκη· οὐδ' ἀγνοεῖ βεβαίως ὁ Κ. Μαυροκορδάτος, ὅτι αἱ τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου διατάξεις πικρὸς ἔθνος εἰσὶν οἶονεῖ ὁ κηθρέπτης τοῦ πολιτικοῦ συστήματος τοῦ Κράτους, ὁ δὲ βουλούμενος μεταβαλεῖν πολίτευμα οὐδὲν ἀσφαλέςτερον ἔχει πρὸς ἀνατροπὴν αὐτοῦ μέσον ἢ τὸ μετατρέψαι τὸ σύστημα τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου· ὅσα δὲ περὶ διαθηκῶν λέγει, καὶ ταῦτα πολὺ μακρὰν εἰσὶ τοῦ νὰ ἐκναποκινήσῃ τὴν περιέργειαν ἡμῶν.

Περὶ ἐπιτροπειῶν δὲ ὀλίγα ἐν σελ. 67, ἱκανὰ ἱ-

σως διὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ἀκολούθως δὲ οὐδόλως μνημονεύει περὶ ἐπιτροπειῶν καὶ κηδεμονιῶν πῶς διέτεθσαν διὰ τῆς Ῥωσικῆς νομοθεσίας ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις.

Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τόκου (σελ. 71) ὀλίγα, ὀλίγα δὲ καὶ περὶ ἐμπορίας (σελ. 242—243) περὶ δὲ τῆς δημοσίας οἰκονομίας καὶ βιομηχανίας οὐδέν.

Συμπεραίνοντες λοιπὸν λέγομεν ὅτι τὰ σύγγραμματα τοῦ Κ. Δημ. Στ. Μαυροκορδάτου πλεῖστα μὲν καλὰ περιέχει, ἀλλὰ τὰ καλὰ ταῦτα ὑποδεικνύουσιν ἡμῶν ὅποια ἄλλα κρείττον καὶ τελειότερα δικαιοῦμεθα οὐ μόνον νὰ προσδοκῶμεν ἀλλὰ καὶ ν' ἀπαιτῶμεν ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος παρὰ τοιούτου ἀνδρός. Ὁ Κ. Μαυροκορδάτος ἐλπίζομεν ὅτι θέλει δικαιώσει τὰς προσδοκίας ἡμῶν, καὶ προικίσει τὴν νομικὴν ἡμῶν φιλολογίαν δι' ἔργου τελειότερου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Ἀπριλίου 1858.

ΝΙΚ. ΙΩ. ΣΑΡΙΔΑΟΣ.

Στοχαστὴς πολιτικῆ, μαθηματικῆ καὶ φυσικῆ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ἐρκυσθεῖσα ἀπὸ διαφορῶν γεωγραφικῶν πραγματειῶν καὶ συνταχθεῖσα πρὸς χρῆσιν τῆς ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις διδασκομένης νεότητος, ὑπὸ Γ. Α. Βακαλοπούλου, καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Γυμνασίου.—Ἐκδόσις τετάρτη ἐπὶ τὸ ἐτι τελειότερον μεταρρυθμισμένη.—Ἀθήναις, τύποις Π. Α. Σακελλαρίου, 1857.

—Καρλόου Γλασέρου διδάκτορος ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΑΤΛΑΣ τῆς νεωτέρας Γεωγραφίας, ἐκπονηθεὶς κυρίως κατὰ τὰ συγγράμματα τοῦ Βεργγκυσίου, Ῥιπίερου, Οὐμβόλδου, Ῥόωνος, Δειχτενστέρου, Σιακτίου καὶ Μείνικου. Ἐκτὴ βελτιωμένη καὶ ἐπισημειωμένη ἔκδοσις, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Γ. Α. Βακαλοπούλου καθηγητοῦ κτλ. πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων—συνίσταται ἐξ 28 πινάκων προστεθέντων καὶ τοῦ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ αὐτὸ τοῖς ἄλλοις μέγεθος.

—ΠΙΝΑΞ ἰδιαιτέρος τῆς Ἑλλάδος ἔχον μέγεθος τὸ τέταρτον τοῦ γνωστοῦ μεγάλου γαλλικοῦ χάρτου τῆς Ἑλλάδος, μεταφρασθεῖς ἐκ τῆς τελευταίας ἐκδόσεως τοῦ 1857 τοῦ χάρτου τοῦ Γερμ. Κεϊπέρτου, καὶ μετασκευασθεῖς συμφώνως πρὸς τὸν ὀρθόντα γαλλικόν. Παρὰ τοῖς νέαις προστεθένται τὰ ὀνόματα τῶν ἐπισήμων ἀρχαίων τόπων ἐν παρενθέσει μὲν ἐνθα ταῦτα συμπίπτουσιν, ἐν παραθέσει δὲ ὅπου παράκεινται. Ἐν τῷ πίνακι τούτῳ προσετέθη εἰς ἴδιον μέρος καὶ ἡ ἀρχαία Ἀττικὴ, ἐν ἣ παρεντίθενται τοῖς ἀρχαίοις καὶ τὰ νέα ὀνόματα, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Γ. Α. Βακαλοπούλου.

—ΑΤΛΑΣ γεωγραφικὸς ἐξ 8 πινάκων ἰσομεγέθων ταῖς τοῦ ἀνωτέρου ἑτέρου ἀτλαντος, πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων, μεταφρασθεὶς καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Γ. Α. Βακαλοπούλου ἐκ τοῦ ἀνωτέρου μνησθέντος γερμανικοῦ ἀτλαντος τοῦ Γλασέρου.

Ἀναγγέλλοντες τὰ ἀνωτέρω τέσσαρα πονήματα προσκαλοῦμεν ἰδίως τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν εἰς τοὺς δύο Ἀτλαντας καὶ τὸν Χάρτην τῆς Ἑλλάδος. Καὶ πρῶτον μὲν ἡ χαραγὴ καὶ ἡ τύποις ἐγένοντο μετὰ τσαύτης ἐπιμελείας καὶ ἐπὶ χάρτου τόσῳ καλοῦ, ὥστε ἴσως τὸ πρῶτον σήμερον ἐν Ἑλλάδι ἐκδίδονται πίνακες μετὰ τσαύτης φιλοκαλίας. Ἀλλ' οὔτε περὶ τὴν γεωγραφικὴν ἀκρίβειαν ὑπῆρξε κατωτέρα ἢ ἐπιμέλεια τοῦ φιλοπόνου ἐκδότη· διότι, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ παρατιθεμένου προλόγου, οὐ μόνον τὰς τοποθεσίας ὥρισεν ἀκριβῶς